

KUIDAS TAASTADA RAKVERE VABADUSSAMMAST?

Rakvere linnapea Tiit Kulterkupu algatusel arutasid Lääne-Virumaa ühiskondlike organisatsioonide ja ametiasutuste esindajad Rakveres asunud Vabadussõjas langenute mälestussamba ja Palermo mõrvaohvrite hauamonumendi taastamise võimalusi. Otsustati, et mõlemad mälestusmärgid tuleb taastada.

Rakvere südalinnas, Ausambamäel paiknenud Vabadussõjas langenute monumendi taastamise vajalikkusest on mitmel puhul kirjutatud, kuid tegudeni pole seni jõutud. Mõnda aega otsiti mälestussamba ülasaos kõrgunud pronksfiguure, mis kujutasid endast mõõka tõstvat sõdurit ja temale toetuvat haavatud lipukandjat. Veel paar aastat tagasi levis Rakveres mitmeid kuuldusi nende figuuride olemasolu kohta. Kontrollimisel selgus, et kuuldustel polnud alust.

Läinud aasta lõpul tekkis idee otsida figuuride valuvorme Itaaliast, kus kunstiteos 1924. aastal loodi. See aktsioon ei andnud tulemusi. Kuidas aga taastada Rakvere Vabadussõja monument ilma kujudeta? See on tõsine probleem. Olav Mäe pakub «Viru Sõnas» (nr. 35, 24. märts) kaks võimalust: kas jätta Amandus Adamsoni loodud mälestussammast taastamata või püstitada hoopis uus, tänapäeva kunstnike loodud monument! Mõlemad ettepanekud sisaldavad aga mitmeid vastuolulisi küsimärke.

Eestimaal on juba suur osa Vabadussõja monumente taastatud. Meie, virulased, pole selle tööga veel algustki teinud ega ole suutnud leida ka ühist keelt rahvusliku ürituse vajalikkuses. Üks Amandus Adamsoni loodud Vabadussõja monument asus ja hävitati Kuressaares. Ka sealne figuur valati Itaalias. Jõudes arusaamisele, et teistkordne figuuride loomine Itaalias pole võimalik, otsustas Kuressaare Muinsuskaitse Selts Vabadussõja monumendi taastada endise koopiana. Tellimus anti skulptor Varikule, kes samba koos figuuridega taastab olemasolevate fotode järgi. Mälestusmärk tahtakse avada ja õnnistada juba eeloleval suvel.

Kadrinas on praeguseks taastatud endine maakividest laotud, üks omanäolisemaid Vabadussõja monumente. Selle üldilme ja mõõtmed on endised. Ent detailid, üksikud maakivid ja nende kombinatsioonid on endisest sambast erinevad, sest pole ju olemas kahte ühesugust looduslikku kivi!

Kas võime aga nimetada plagiadiks mälestussammaste taaspüstitamist nii Kuressaares kui ka Kadrinas? Mõlema monumen-

di loojad-autorid on ju surnud, nende looming aga langes 1940. aasta juunisündmuste käigus vallapäästetud vandalismi ohvriks. Kas ei tuleks nüüd nende looming jäädvustada koopiana tulevastele põlvedele? Nii ongi juba sündinud. Loodan, et kunstirahvas ei hakka selle üle ka piike murdma.

Täiesti uuekujulise, tänapäevase monumendi püstitamine oleks ju kõige lihtsam variant. Kuulutaksime välja ideekavandite konkursi ja hakkaksime esikohale tulnud võistlustöö järgi mälestussammast ehitama. Kas aga selline kunstitöö kehabast aatelisi aegu 70 aastat tagasi, mil alustati Vabadussõja monumentide rajamist? Kas saab see kunstiteos hinge- ja südamelähedaseks vanemale põlvkonnale, keda on veel arvuliselt palju? Kas ei kujune uuslooming omamoodi «valgeks vareseks» teiste Vabadussõja mälestusmärkide seas? Minu teada on kõik need taastatud endisel kujul.

On loomulik, et noorem generatsioon ei oska mõista aegu ega olusid pärast Vabadussõja võidukat lõppu. Kogu rahvas oli haaratud sügavast tänutundest nende vastu, kes vabaduse nimel ohverdasid oma elu. Pääaegu üheaegselt algas üle maa mälestusmärkide püstitamine. Kõik see sündis rahva ühistööna. Mäletan oma lapsepõlvest, kuidas terve küla tuli hobustega naabertalu uudismaal asuva kivi-hunniku juurde ja viis kivid Kadrina mälestussamba ehitamiseks. Töö tehti tasuta.

Sellepärast on ka mõistetav, et kõik Vabadussõja mälestussambad kujunesid rahva hinges pühadeks paikadeks, kuhu tuldi ikka ja jälle tänutundes mälestuslilli tooma. (Ka Rakvere Ausambamäele pandud mälestuskivi jalamil seisavad 24. veebruarist alates alati värsked lilled).

Nii arutades tekib mõte, et kas poleks mõeldav taastada Rakvere Vabadussõja monument Amandus Adamsoni loomingukoopia? Mida arvavad sellest lugupeetud virulased üle Eesti-maa? Ootan teie mõtteid ja seisukohti «Viru Sõna» veergudel! Seda tuleks teha õige pea, sest mälestussamba taastamistöödega ei tohiks enam viivitada! Mälestusmärgi taasloomist toetavad aatelised sponsorid. Lähemal ajal avaldatakse «Viru Sõnas» ja teistes lehtedes arveldusarve number, et oleks võimalik toetussummasid üle kanda.

Taastamistöödeks on vaja fotosid nii Vabadussõja monumendist kui ka Palermo mõrvaohvrite hauasambast. Palutakse need saata «Viru Sõna» toimetusse. Lisada tagastamisadress.

Peep KÄRP